

נאמני תורה ועבודה

מקור ראשון
י"ט בתשרי תש"ף 18.10.2019

לא מסתגרים, מתמודדים

פתיחות מול סגירות, חינוך מעורב או נפרד,
והיחס ללימודי חול: מבט על הנושאים
הבוערים של החינוך הדתי

לא נוכל להסתיר מילדינו את החלקים הטובים של התרבות המערבית, ורובם לא יקבלו את הגישה של ההסתגרות והדחייה המוחלטת, שרק מרחיקה אותם מדרכה של תורה. הדרך החינוכית הנכונה מתמודדת בכנות עם סוגיות כמו חברה מעורבת, מעמד האישה ויחס ללהט"בים, ולא מסתירה את האתגרים כדי לשמור על התלמידים

// הרב צבי קורן
ראש תחום חינוך בנאמני תורה ועבודה

רוגיש זה ראוי לעסוק רק בצורה מקיפה, ולא על קצה המזלג. בלי להיכנס לשיקולים המורכבים בעניין זה, נאמר במסגרת מצומצמת זו רק את זאת: גם בנושא זה מתרחבת ההכרה שההתעלמות ממנה היא המזיקה ביותר, ורוקא טיפול גלוי בנושא הוא שעשוי להועיל.

כל אלה הן רונגמאות שדרכן ניתן להבין את החשיבות ואת התועלת בגישה הקוראת להתמודד עם האתגרים החינוכיים שהתרבות הסובבת מציבה בפנינו: לא לאבד מעולמנו את החלק הטוב שיש בתרבות המודרנית; תורה שיש בה כנות, שבלעריה רבים מתלמידנו בודד זה לא ידבוק בתורה, חלילה; וזה עשוי להאיר אור של תורה שתהיה רלוונטית למעגלים רחבים בחברה הישראלית. ההשגחה הציבה את האתגר הזה בפנינו ברורנו, וההתמודדות הזו היא האחראיות שלנו.

דמות הבוגר/ת

מי שמלמד את תלמידיו כלים כדי שיוכלו לברוד מתוך התרבות המודרנית את החלקים החיוביים, יגלה שתלמידיו יקבלו החלטות עצמאיות בסוגיות חשובות אלו, יעצבו את עצמם כאנשים שונים זה מזה, ולעתים יהיו שונים מאיתנו, ההורים והמתנבים שלהם. החופש לבחור בין דרכים שונות, בתוך מסגרת שיש בה קולות הלכתיים שונים, היא ערך חיובי מצד עצמו, וגם דרך חינוכית מעילה מבחינה מעשית. ניתן לדמות זאת לכביש בעל נתיבים רבים, שכולם מגיעים בסוף הדרך לאותו יעד – ירושלים עיר הקודש. כאשר מנסים לעצב דמות אחת, והמוגנית, של כל התלמידים אנחנו עלולים לקבל דחייה תקיפה של כל מי שהדמות המסוימת הזו איננה נכונה לנשמתו; דווקא גישה שמתחבת לבחירה מתוך מגוון אפשרויות ברכה של תורה עשויה להיות יותר מועילה. לא נתעלם מכך שחופש הבחירה מאפשר גם לבחור לא לשמוך מצוות, חלילה. אבל את החופש הזה ניתן הקודש ברוך הוא... החופש הזה קיים ופועל גם אם מנסים למנוע אותו מילדינו, ואז הוא עלול להתפרץ בצורה שלילית חריפה, חלילה.

מובן מאליו שאיננו מתכוונים שראוי שכל תלמיד ותלמידה, בכל גיל, ייחשפו לכל השקפה שיש בעולם, ללא מגבלה והכוונה. מובן מאליו שמוטל עלינו לברוק האם הכלים שאנו מציעים פועלים ומסייעים לתלמידים לברור את הטוב שיש בתרבות המודרנית מתוך החלקים השליליים שלה. אבל כאשר אנו מתמודדים עם האתגר בחכמה ובאחריות, ולא מסתגרים מפניו, אנו מביאים תועלת רבה.

יפס לעניין דבריו של הרב סולוב'צ'יק: "אני מאמין באמונה שלימה, שאות התורה ניתנת לקיום מלא בכל מקום ובכל זמן, בכל המערכות החברתיות, הכלכליות והתרבותיות... מצד אחד רוחה 'אני מאמין' זה את כל האכספרימנטים של מתקני הדת... והוא רוחה גם שיטה אחת, כי פרישה מן העולם היא הדרך היחידה לקיום התורה... כי בקונטלציה התרבותית המודרנית, שמירת המצוות ולימוד התורה הם כמעט בלתי אפשריים... אנו רוחים את שיטת ההתברלות כמסוכנת לקיום האומה" (הרב סולוב'צ'יק, תמוש דרשות, "נטל השמים ומשמני הארץ"). אנו קוראים למורים המודחים עם הגישה שהצגנו כאן: בואו להיות מורים בהט"ח. התלמידים והתלמידות, ההורים והחברה כולה, מתחבים לכם.

בצורה צנועה צריכה להיעשות בחכמה, לא רק בחמרה, כפי שכתב הרא"ה קוק (קובץ א', שחח): "היראה, כשלא תורקק כראוי, עושה היא את האדם לסמרטוט, פחדן ועלוב מעצמו, וממילא מסוער (= נסער) גם כן מכל תאוה פחותה. על כן צריך להיות דוקא ערום (= חכם, מלשון עורמה) ביראה".

הניסיון למנוע כל מפגש בין בנים לבנות, בשם התורה, מרחיק חלק מהבנים והבנות מקבלת הגבולות שהתורה באמת קובעת בתחום זה. לעומת זאת, הגישה שרואה בחיוב מפגש בין הבנים לבנות בגבולות ההלכה היא יותר צנועה, יוצרת מערכות יחסים והכריות בריאות בין בנים לבנות, ומכינה אותם הן לזוגיות בריאה בעתיד והן להתנהלות טובה בחברה שבה פועלים יחידו גברים וגשים בצורה צנועה.

2. מעמד האישה: היכולת של נשים בימינו לפתח את יכולותיהן בכל התחומים, ולא רק בתחום החשוב של חיי המשפחה, היא תיקון כביראה שבה נבראו איש ואישה כשווים. אמנם מזה דורות רבים העולם הכללי והיהודי התנהלו בצורה אחרת, אך התיקון הזה מונח כבר בבריאת העולם, כפי שפירש הרש"ד הירש על הפסוק "והוא ימשול כך" (בראשית ג, טז): "כך נתעדער השיוויון המקורי בין איש לבין אשה, וכך הדברים מתגלגלים דרך כלל. ורק התורה תביא גאולה ותפרוס סוכת שלום. איש ואשה ישובו לכוונתם ויעברו את ה' כשווים".

גם בתחום זה ניצב בפנינו אתגר רגיש: לברוד מתוך התהליך הזה את החלקים הראויים בלי לפגוע ביציבות התורה והמשפחה. וגם כאן, הימנעות מהתמודדות עם האתגר מעכבת את התיקון הטוב שראוי שיתעצם בעולמנו, ומרחיקה צעירים וצעירות שבצדק אינם מקבלים את חוסר הנכונות להיות שותפים בתיקון זה.

שתי הסוגיות הנזכרות קשורות זו בזו: מאחד ואנו רואים בהתפתחות היכולות המנוונות של האישה גורם חיובי, דרי שעלינו לסלול את הדרך לקיים חברה שבה גברים ונשים יוכלו לפעול יחדיו בקרובה.

3. אינטגרציה: הורים שרוצים שילדיהם לא ייחשפו לערכים שונים משלהם יוצרים בני ספר שבהם ילדיהם ילמדו רק עם ילדים שהם בדיוק כמוהם. גם כאן חוזר אותו יסוד: בגיל בוגר יותר הילד יפגוש השקפות עולם שונות; עדיף ללמד אותו להתמודד עם השקפות אלו ולברור מתוכן את מה שנראה לו ראוי, לכל הפחות בתוך מסגרת דתית והלכתית.

4. אינטרנט: האינטרנט הוא כלי חשוב שלא ייעלם מהעולם, ובירינו להשתמש בו לתיקון או לקלקול. רבים מנכסנים סינון לאינטרנט בביתם. זה יכול להיות צעד מועיל, אבל הוא איננו נוגע בשורש ההתמודדות הדרושה עם האינטרנט. הצד השלילי באינטרנט איננו רק תכנים בעייתיים שיש בו, אלא חוסר השליטה על שיקול הדעת מה וכמה אדם צורך באינטרנט. יצירת השליטה הזו היא הכלי המרכזי הדרוש לנו, לכולנו, כלי שישירת אותנו בכל תחומי החיים שלנו.

5. חינוך למיניות בריאה בקרובה: דווקא בסוגיה רגילה זו ישנה התפתחות מעניינת בשנים האחרונות, בתלמים מגוונים של החברה הדתית. התפתחות זו מביאה ברכה רבה בכנפיה, והיא מלמדת כמה חשוב לעסוק בתכנים השונים, עם כל הרגישות הכלולה בהם, ולא להסתגר מפניהם. לא נתעלם גם מסוגיית הלהט"בים. בנושא חשוב

- התנהלות של בנים
- ובנות יחידו דורשת
- גבולות הלכתיים
- והכוונה. אולם
- כאשר מציירים
- אותה כבלתי
- אפשרית, גורמים
- לאדם להתייחס
- למערכות היחסים
- שבין נשים לגברים
- כתחום שכולו
- מיני ושליילי. זה
- לא מרבה צניעות,
- אלא גורם לחוסר
- צניעות

תרבות המערבית המודרנית מציבה אתגר גדול בפני חינוך לאמונה בתורה ושמירת מצוות ברורנו. אנו עומדים מול תרבות שמציבה במרכז את החירות והליברליות בעוצמות כמעט מוחלטות, שמביאות לאינדיבידואליות ולמתירנות במידה שלא של כל אדם, בכל גיל, ומוחקת את הגבולות בין עולמות ערכיים שונים, אנו חווים שיטפון ערכי שסוחף חלק מילדינו, ומאיים על יציבותה של האמונה ושל קבלת עול מלכות שמים בחברה הדתית.

לא פלא שרבים בוחרים להסתגר מפני האיום הזה ומנסים להסתיר אותו. הסתגרות זו מתבטאת במאמץ לרחיק את ילדינו מחשיפה לערכים הנוכחים וממסגרות שמבטאות קבלה של חלקים מהערכים האלה. הניסיון ליצור דחייה מוחלטת של התרבות המערבית מתבטא גם בהתקפות נגדה במילים חריפות אך ללא טיעונים ענייניים, במקום בדיון ענייני בערכיה. גישה זו בוודאי איננה משקפת מאמץ לברוד את הרב מן התבן.

זהירות – כן, יראה – לא

אולם לא ניתן להתעלם מהפן החיובי שיש באותה תרבות עצמה. ערך החירות, לדוגמה, העומד במרכז התרבות המערבית בימינו, הוא ללא ספק ערך חשוב ביותר. אם נהיה כנים, כולנו נהנים ממעמדו של ערך החירות בחברה שבה אנו חיים, ואיננו מוכנים בשום תנאי לוותר עליו. עם זה, לעתים התרבות המודרנית מעניקה לערכים חיוביים אלה מעמד בלעדי, ללא מורכבות וללא איוון בינם לבין ערכים אחרים שחשובים בעינינו לא פחות, ובמובן זה אנו חייבים להתייבב מול השיטפון הנזכר.

האם ההסתגרות והסתגרות הן תגובות ערכיות ראיות? האם הן מועילות?

את הילדים שלנו, מכל מקום, אי אפשר לטייה. הם חכמים, אי אפשר להסתיר מהם את החלקים הטובים של התרבות המערבית. הם מזהים בערכים אלו דברים שמהדהדים עבורם ערכים שהם למדו בתורה מילדותם – וזו הצלחה חינוכית! – ולכן רבים מהם לא מקבלים את הגישה של ההסתגרות והרחיקה המוחלטת. אורבה, זו רק מרחיקה אותם מדרכה של תורה.

ההימנעות מהתמודדות עם ההבנתה בין החיובי והשלילי בתרבות המערבית המודרנית נובעת מיראת שמים, מחשש שלא נשים את הגבול במקום הנכון. אולם כבר כתב הרא"ה קוק ("ראש רבי") בתחילת אורות הקודש ג', פסקה ט): "החיסרון היותר גדול שיש בתכונתה של יראת שמים, שאינה מחוברת יפה באורה של תורה, הוא מה שבמקום יראת חטא היא מתחלפת על יראת המחשבה". והירות – כן, התנהלות אחראית – בהחלט; יראת המחשבה – לא.

כיצד מתמודדים?

הגישה שלנו שקוראת להתמודד עם האתגרים הנוכחים מתבטאת בכמה סוגיות חינוכיות.

1. חברה מעורבת: התנהלות של בנים ובנות יחידו דורשת גבולות הלכתיים והכוונה. אולם כאשר מציירים אותה כבלתי אפשרית, גורמים לאדם להתייחס למערכות היחסים שבין נשים לגברים כתחום שכולו מיני ושליילי. זה לא מרבה צניעות, אלא גורם לחוסר צניעות. התנהלות

איור: שאטרסטוק

להתמודד בחכמה,

ובאחריות

איור שער: שאטרסטוק

מוסף נאמני תורה ועבודה: חינוך מקור ראשון

המוסף בהפקת מקור ראשון | עורך: אריאל הורוביץ עיצוב: אביביל מבורך עורך צילומים: אופיר דוד עיבוד תמונה: רינה נקונצ'בי | מנהל סחר: אודי לוקר מנהלת מדיה: חנה לוינבוק מחלקה מסחרית: בתיה בן-הודה, אורלי דהן גרפיקה מודעות: אסנת מאירוביץ, צרויה ורשבסקי | אין המערכת אחראית לתוכן המודעות, טלח לחיזוק ולתרומות, הצטרפו לחוג הידידים של נאמני תורה ועבודה. ניתן לפנות ליו"ר החוג, מר יעקב נוס, 0523663602, או באתר toravoda.org.il.

"המחשבה כאילו אפשר לגדל את הבנים באי אחד ואת הבנות באי אחר

(היא שיקר)

סוגיית הפרדה המגדרית היא עדיין סלע מחלוקת בחינוך הממלכתי-דתי. מהם המחירים של חינוך נפרד, מה ההבדל בין בתי הספר לבין תנועות הנוער, וכיצד משפיעה הפרדה בגיל צעיר על החיים הבוגרים? ד"ר רות רוזןצבי ואשת ההלכה מלכה פיוטרקובסקי מציגות היבטים פסיכולוגיים, חינוכיים והלכתיים בשאלה

// בתאל קולמן

תחשבי על ילדה בכיתה ג' שאוהבת לשחק עם הבנים, אומרת ד"ר רות רוזןצבי, "בסביבה שלה שאלו מה היא תעשה בשנה הבאה, כשיפרידו את הכיתות. אולי זו דוגמה יוצאת דופן, וגם לילדה שאוהבת לשחק כדורגל כראי שיהיו חברות בנות, אבל חשוב שבנות יחשפו לאופי ההתנהלות של המגדר השני. זה מאפשר הגדרה עצמית והרחבת מנעד היחסים הבינאישיים. בשנות בית ספר היסודי, ילד עוסק בהגדרה של הזהות שלו במונח הבסיסי, לא המיני, ולכן העירוב הזה מאוד חשוב. מבחינה פסיכולוגית, זו טעות מאוד גדולה להפריד את הילדים בגיל כזה".

רוזןצבי, פסיכולוגית ילדים, היא אתה הדוברות הבולטות והמקצועיות בשאלת הפרדה המגדרית, הסוגיה שמעסיקה לא מעט בתי ספר ממלכתיים-דתיים והורים ברחבי הארץ: בעוד התפיסה החרדית-לית חותרת להפרדה בין בנים לבנות בגילאים מוקדמים, גורמים מתונים יותר מצביעים על מחירי ההפרדה. "כמו בכל עניין שיש בו מחלוקת, כך גם לגבי הלימודים המעורבים או הנפרדים, המחקרים היו לכאן ולכאן", מסבירה רוזןצבי, "תפיסת עולם שמרנית או ליברלית תשפיע על תוצאות המחקר. למעשה, בארץ, מלבד מה שעושים 'נאמני תורה ועבודה', אין ממש מחקר על הנושא הזה, כי בארץ יש לנושא קונטציה רתית, בעוד שהמחקר בעולם יותר מתאים להצלחות לימודיות.

"יש מאמר מפורסם מלפני עשור שדראה כי בוגרות התיכונים הנפרדים הגיעו להישגים גבוהים יותר. אבל גם התוצאות האלו לא ממש מאפשרות שיהיה מחקרית על הנושא, משום שבתי ספר נפרדים כאלו הם מלכתחילה יוקרתיים יותר, ופולחן האוכלוסייה שמגיע אליו גבוה מאוד. גם המחקר של 'נאמני תורה ועבודה', שמראה הישגים טובים יותר בחינוך המעורב, חלקי בעיניי, כי אפשר לתלות את התוצאות בהקצאת שעות נוספות ולא בשאלה של מעורב או נפרד. ולכן, מבחינת הדיון המעניין הוא פסיכולוגי."

קושי באינטימיות

או בואי נגך לכיוון שאת מציעה. מבחינת ההתפתחות הנפשית ותהליכי החיבור של התלמידים, איך את רואה לגבול את נושא הלימודים הנפרדים או המעורבים? "ראשית, צריך לשאול לשם מה נוצרת ההפרדה. יש מסגרות מפורדות מעצמיות או מחלישות. האם

ההפרדה באמת מגיעה ממקום שמרני, שרוצה לחזק את הסטריאוטיפים המגדריים והתפקודיים של הבנים והבנות, או שעניינה להעצים? זה מה שקובע. אני מבחינה בין גילאי יסודי לבין חטיבה ותוכן, גילאים שבהם יש התעוררות מינית ועיסוק בחווית המיניות. כתיכון מוצאים שההפרדה טובה יותר לבנות ופחות טובה לבנים. "אם לא מתייחסים להישגים אקדמיים אלא לתהליכים התפתחותיים אצל ילדים צעירים, יש חשיבות מאוד גדולה לאפשרות שלהם לפגוש את שני המינים, דווקא מתוך ההגדרה שלהם את עצמם. במסגרות של ילדים צעירים, כשילד גדל מגיל כל כך רך וצעיר בנפרד, כולל כל העניינים החברתיים, הוא נחשב לריבים ומשחקים

ד"ר רות רוזןצבי: "מה בבית ספר יסודי עלול לפגום בעולמם הדתי של תלמידים בכיתה א' ולומדים בידח? בקשרים חברתיים בגילאי הילדות, אין התייחסות מינית האחד לשני כמו שאופייני אצל אנשים בוגרים. בדיון הזה אנחנו כופים על הילדים את תפיסת העולם הבוגרת"

ההשפה של 'היחלשות' וה'הדרדרות' לא מאפשרת שיהו ריוח, ובאופן כללי, המגדר הרתי מעדיף כיום להפריד ולא לדבר. זה הפתרון הקל, להימנע ולא לדבר, ואנחנו רואים את התוצאות אחר כך בכל מיני חסכים ותפיסות מוטעות בתהליך החיפוש אחר זוגיות, למשל. מעבר לכך, בנים יגדלו כסכינה גברית בלבד, יהיה להם פחות מקום". ומבחינה דתית, מה היית אומרת להורים שחוששים שלימודים מעורבים ישפיעו לרעה על הרמה הדתית של הילדים והילדות שלהם?

"אני לא מבינה, מה בגילאי יסודי יגרם להדרדרות מוסרית ודתית? מה בבית ספר יסודי עלול לפגום בעולמם הרתי של תלמידים בידח? א' שלומדים בידח? בקשרים חברתיים בגילאי הילדות, אין התייחסות מינית האחד לשני כמו שאופייני אצל אנשים בוגרים. בדיון הזה אנחנו כופים על הילדים את תפיסת העולם הבוגרת. ילדים מייצרים קשרים בצורה אחרת. ההתייחסות הבסיסית הטבעית שלהם היא לא בהכרח מינית, היא מגדרית, וחוויה ההבחנה שיש לעמוד עליה. מבחינת הילדים, כמו שיש בלונדינים וגינג'ים וילדים בכיתה א' וילדים בכיתה ה', כך יש גם בנים ובנות.

שיכולים להיות בני זוג טובים, עושים את התפקודים ומנהלים משפחה ושגם תהיה ביניהם אהבה, אבל החברות האינטימית של האישה, למשל, תהיה רק עם החברות שלה. ראיתי לא מעט נשים שאמרו לי 'בשביל זה יש לי חברות', ועם הבעל שהן הן מנהלות משהו שאפשר לקרוא לו 'שותפות'."

זוגיות נורמלית והלכה

"באופן בסיסי, אני חושבת שמכיוון שאף אחד לא זכה לעולם רק של נשים או גברים, יש לנו חובה קדושה לחנך את הילדים שלנו לחיים במשותף, לחיים יחד", קובעת גם אשת ההלכה מלכה פיוטרקובסקי, "מכיוון שאנחנו גם מחויבים למערכת שלמה של הגבלות, המשימה עוד הרבה יותר מורכבת, אבל היא גם חשובה. המחשבה כאילו אפשר לגדל את הבנים באי אחד ואת הבנות באי אחד כרי שיכולו בכיול להתמודד עם יציר החיים, היא במקרה הרע שקר, ובמקרה הטוב יותר, מעילה שלנו בתפקודנו. על פי מחקרים שקראתי, בלי שום קשר להלכה, ברגע שמתחילה ההתפתחות המינית הפעילה, כלומר החל מכיתות ו' ו' מי משלם את המחיר על לימודים משותפים זו הבת, ומי שמרוויחים הם הבנים".

למה? "כי זה מתחילים להיות מודעים למצופה מהתפקוד שלהם כבנים וכבנות. הבן צריך להיות הראשון שעונה על השאלות, שיועד הכול ומתפרק, והבנות, גם אם הן יודעות, יהיו בשקט. אני זוכה ללמוד יחד עם קבוצות רבות שונות ומגוונות, זה מרדתי, לעולם נצטרך לעודד את הנשים להתבטא. זה משהו שמושרש מאוד עמוק". נאזוזה גיל היית ממליצה להפריד את הכיתות? "בכל מה שקשור לגילאים המוקדמים, אני חושבת שכשתיגשה היא שילדה בת שלוש מגדה את היצר המיני,

אשת ההלכה מלכה פיוטרקובסקי צילום: מרים צחי

המסר הזה מחלחל. מכיתה ו', השאיפה היא שילמדו בנפרד. בבית ספר יש לי תפקיד לחנך, כמוכן, אבל גם להביא את התלמידים להישגים, ולכן דווקא כשיש התעוררות מינית, אני לא רוצה אותם יחד, אבל למה לא טוב שיהיו בבני עקיבא בידח? זה מה שאני רודשת. תנועת הנוער נועדה להיות כלי חינוכי לחיים, זו המטרה שלה". וכשאנחנו רואים שמגמות של הפרדה שולטות בחמ"ד, מאיפה זה נובע?

"ראשית, זה יותר קל. יותר קל להימנע מאשר להתמודד עם המורכבות. שנית, לחרד"לים יותר קל לארגן גייסות. כשהייתי באה לרדני הירשברג, מוכ"ל בני עקיבא, ברין ורברים על מגמות ההפרדה, הוא אמר לי: 'את הכמה גדולה, עכשיו תביאי את האנשים'. שלישית, אנחנו משחוריינים את הרגיש הנחיתות הרתיים מול החרדים. העמדה שלי היא שגם מתנכים ומחנכות וגם מודריכים בתנועות הנוער חייבים לעבור הכשרה, אולי בתחום הכי חשוב שיש – התנהלות בתחום המיני. בסיס התנועה שלי הוא אמון בבני אדם. אני לא תמימה, ראיתי רב או שניים שלא מתנהלים כחכם. הוזהמה התרבותית בתחום המיני כל כך נוכחת, וחובה על המתנכים והמודריכים לתת את הידע על החיים המשותפים בצורה אקטיבית. עוד לפני שאנחנו מדברים חלילה על מצבים של פגיעה, אנחנו רוצים לדבר על יחסים טובים בין המינים. כשאני מגיעה לאולפנות להעביר שיעור על יחסים בין המינים, אני פותחת במילים: 'איהו כיה קף הלתאהב'. הבנות מחייכות, והמחנכות מסתכלות עליי במבט של 'מי ביקש ממנה לבוא? אין סתירה בין תפיסה נורמלית של זוגיות לבין שמירה קפדנית על ההלכות, וחשוב שילדים יבינו שבני זוג שאוהבים אחד את השני ושגם שומרים על הלכות הם בעצם נורמליים.

החשבה של להפריד מגיל אפס נחלת כישלון חרוץ. המסר הזה מחלחל. מכיתה ו', השאיפה היא שילמדו בנפרד. בבית ספר יש לי תפקיד לחנך, כמוכן, אבל גם להביא את התלמידים להישגים, ולכן דווקא כשיש התעוררות מינית, אני לא רוצה אותם יחד, אבל למה לא טוב שיהיו בבני עקיבא בידח? זה מה שאני רודשת. תנועת הנוער נועדה להיות כלי חינוכי לחיים, זו המטרה שלה". וכשאנחנו רואים שמגמות של הפרדה שולטות בחמ"ד, מאיפה זה נובע? "ראשית, זה יותר קל. יותר קל להימנע מאשר להתמודד עם המורכבות. שנית, לחרד"לים יותר קל לארגן גייסות. כשהייתי באה לרדני הירשברג, מוכ"ל בני עקיבא, ברין ורברים על מגמות ההפרדה, הוא אמר לי: 'את הכמה גדולה, עכשיו תביאי את האנשים'. שלישית, אנחנו משחוריינים את הרגיש הנחיתות הרתיים מול החרדים. העמדה שלי היא שגם מתנכים ומחנכות וגם מודריכים בתנועות הנוער חייבים לעבור הכשרה, אולי בתחום הכי חשוב שיש – התנהלות בתחום המיני. בסיס התנועה שלי הוא אמון בבני אדם. אני לא תמימה, ראיתי רב או שניים שלא מתנהלים כחכם. הוזהמה התרבותית בתחום המיני כל כך נוכחת, וחובה על המתנכים והמודריכים לתת את הידע על החיים המשותפים בצורה אקטיבית. עוד לפני שאנחנו מדברים חלילה על מצבים של פגיעה, אנחנו רוצים לדבר על יחסים טובים בין המינים. כשאני מגיעה לאולפנות להעביר שיעור על יחסים בין המינים, אני פותחת במילים: 'איהו כיה קף הלתאהב'. הבנות מחייכות, והמחנכות מסתכלות עליי במבט של 'מי ביקש ממנה לבוא? אין סתירה בין תפיסה נורמלית של זוגיות לבין שמירה קפדנית על ההלכות, וחשוב שילדים יבינו שבני זוג שאוהבים אחד את השני ושגם שומרים על הלכות הם בעצם נורמליים.

אשת ההלכה מלכה פיוטרקובסקי: "השיטה של להפריד מגיל אפס נחלת כישלון חרוץ. אחד הגורמים שדוחפים אנשים החוצה מהעולם הדתי הוא שאי אפשר לחיות כבן אנוש נורמלי במסגרת ההלכה. זה היה המסר. כאילו במקום שיש שמירה על ההלכה, אין נורמליות. או אוקיי, אני לא בהלכה, חרף כל המגבלות, אני מאמינה בחינוך וביחסים של אהבה עמוקה וחיבור, ואינטימיות בתוך גבולות של קדושה.

אני שומעת את הנוירוזה שהתפתחה סביב ההפרדה. אחד הגורמים שדוחפים אנשים החוצה הוא שאי אפשר לחיות כבן אנוש נורמלי במסגרת ההלכה. זה היה השרד. כאילו במקום שיש שמירה על ההלכה, אין נורמליות. או אוקיי, אני לא בהלכה, חרף כל המגבלות, אני מאמינה בחינוך וביחסים של אהבה עמוקה וחיבור, ואינטימיות בתוך גבולות של קדושה. "את הרבנים שממליצים לזוגות צעירים להתחתן מהר כי קשה להם לשמור על ההלכה, אני שואלת: עד מתי הם יבגרו בתפקיד שלהם לחנך לחיים אינטימיים בדרך התורה? התפיסה שלי ורבה יותר עמוקה לחינוך ליחסים אינטימיים. בגיל 3, בגיל 13 או בגיל 53, אני לא מוכנה להפתח על התביעה לחיים משותפים ועמוקים, ואני חושבת שאין מנוס מלהתמודד עם אתגרי החיים."

ארבעה

נכנסו לפיגור

ארבעה אנשי חינוך ותיקים, כולם על הרצף הדתי הפתוח, מדברים על שאלות היסוד של החינוך הדתי

/ יאיר שלג /

1 הפרדה מגדרית והישגים לימודיים
מתמטיקה *

כיתות חינוך דתי נפרד (חמ"ד) **548**

כיתות חינוך דתי מעורב (חמ"ד) **556**

כיתות חינוך דתי נפרד (חמ"ד) **549**

כיתות חינוך דתי מעורב (חמ"ד) **543**

כיתות חינוך דתי נפרד (חמ"ד) **83%**

כיתות חינוך דתי מעורב (חמ"ד) **90%**

כיתות חינוך דתי נפרד (חמ"ד) **81%**

כיתות חינוך דתי מעורב (חמ"ד) **85%**

כיתות חינוך דתי נפרד (חמ"ד) **79%**

כיתות חינוך דתי מעורב (חמ"ד) **77%**

2 מתימטיקה *

3 חשיבות לימוד מקצועות החול בעיני התלמידים

4 הפרדה מגדרית ואקלים

5 התקצוב הממוצע לתלמיד:

ממ"ד עם תלמידים רבים בעלי מדרג טיפוח חלש: **24,002 ₪** לתלמיד

ממ"ד "אליטיסטי" שכמעט ואינו מכיל תלמידים בעלי מדרג טיפוח חלש: **14,616 ₪** לתלמיד

* ציון ממוצע של נבחני כיתות ה' בכיתות המיז"ב, תשע"ב ותשע"ג.

* ציון ממוצע של נבחנות בנות בכיתות ה' בכיתות המיז"ב בשנים תשע"ב ותשע"ג.

שיעור תלמידי כיתות ה' בחינוך הממלכתי-דתי שדיווחו במיז"ב לשנים תשע"ב ותשע"ג, כי חשוב להם ללמוד את המקצוע

כל הנתונים מתוך: נתוני המיז"ב לכיתות ה' תשע"ב-תשע"ג. להרחבה ראו אייל ברגר, "החינוך הממלכתי-דתי, תמונת מצב, מגמות והישגים, חלק ג", בהוצאת נאמני תורה ועבודה, תשע"ה

הפרדה מגדרית / שיטת הפרדה מגדרית	הפרדה מגדרית מוסרית		הפרדה מגדרית כיתתית		ללא הפרדה מגדרית
	בתי ספר לבנים	בתי ספר לבנות	כיתות נפרדות	מתחלף (ההפרדה מתחילה בכיתות ה'-ה')	כיתות מעורבות
תחושה כללית חיובית כלפי בית הספר בקרב התלמידים	67%	76%	73%	72%	77%

לא אורחות בעולם התורה

נשים צריכות לדעת שיש להן חלק בבית המדרש, וכי תלמוד תורה שייך להן בכל תג ותג שבו. דווקא היכולות לדבר גם את שפת הקודש, המסורת ערכי הדת והשמרנות, וגם את שפת הפמיניזם הליברלי, ובכך לאחות את השברים בחברה הישראלית

מיכל נגן

ראש המכינה הקדם צבאית 'צהלי ע'ש תמר אריאל

צריך ללמד דרכי חשיבה ולימוד, בפשט, באגדה, במחשבה, בגמרא ובהלכה. יש לתת בידן את האהבה והסקרנות, האתגר המחשבתי וגם את היצירתיות שבלמוד תורה אמתי בבית מדרש נשי. עלינו להציע מגוון בתי מדרש המתאימים לעולמן הרוחני, ולוודא שבתוכן יעודדו אותן לפנות זמן ללמוד תורה אחרי כיתה י"ב ולפני השירות, או מיד לאחריו.

יש להסביר מהן האפשרויות הנפתחות היום בפני תלמידות חכמים, ועד כמה אנחנו זקוקים לקול שלהן בשיח הפנימי בחברה הדתית, להנהגה התורנית שלהן בקהילות, בהוראה, וגם בכתיבה ובמנהיגות. עלינו לומר להן: אנחנו לא יכולים לוותר על נקודת המבט הייחודית והמשמעותית שלכן. אתן לא רק כלי קיבול להעביר את המסורת, אלא גם כוח יצירתי ומשמעותי ביצירתה.

הבורה: הנוער שלנו אהב כל כך לשוחח, להיפגש, לתצות מגדרים ומגוונים ולהפגש את עצמו בתוך המפגשים הללו. אלא שכדי שהמפגש יממש את הפוטנציאל שבו, הוא מצריך מיומנויות חברתיות חזקות וגם הגדרות ערכיות ברורות. שני התחומים הללו צריכים להילמד. בית המדרש הנשי הצעיר צריך להעזר ללמד תורת חיים לא רק דרך הספר, אלא גם דרך החיים בחבורה: דרך הווייתו וההקשבה, דרך העשייה והאחריות, דרך ההתגמשות וההתעקשות; לאפשר יומות, יצירתיות ועשייה; ללמד לשוחח, ללמד להכיר בערכיו של הזולת,

יש להסביר מהן האפשרויות הנפתחות היום בפני תלמידות חכמים, ועד כמה אנחנו זקוקים לקול שלהן בשיח הפנימי בחברה הדתית. עלינו לומר להן: אנחנו לא יכולים לוותר על נקודות המבט הייחודיות והמשמעותיות שלכן. אתן לא רק כלי קיבול להעביר את המסורת, אלא גם כוח יצירתי ומשמעותי ביצירתה

ומשמעותי ביצירתה

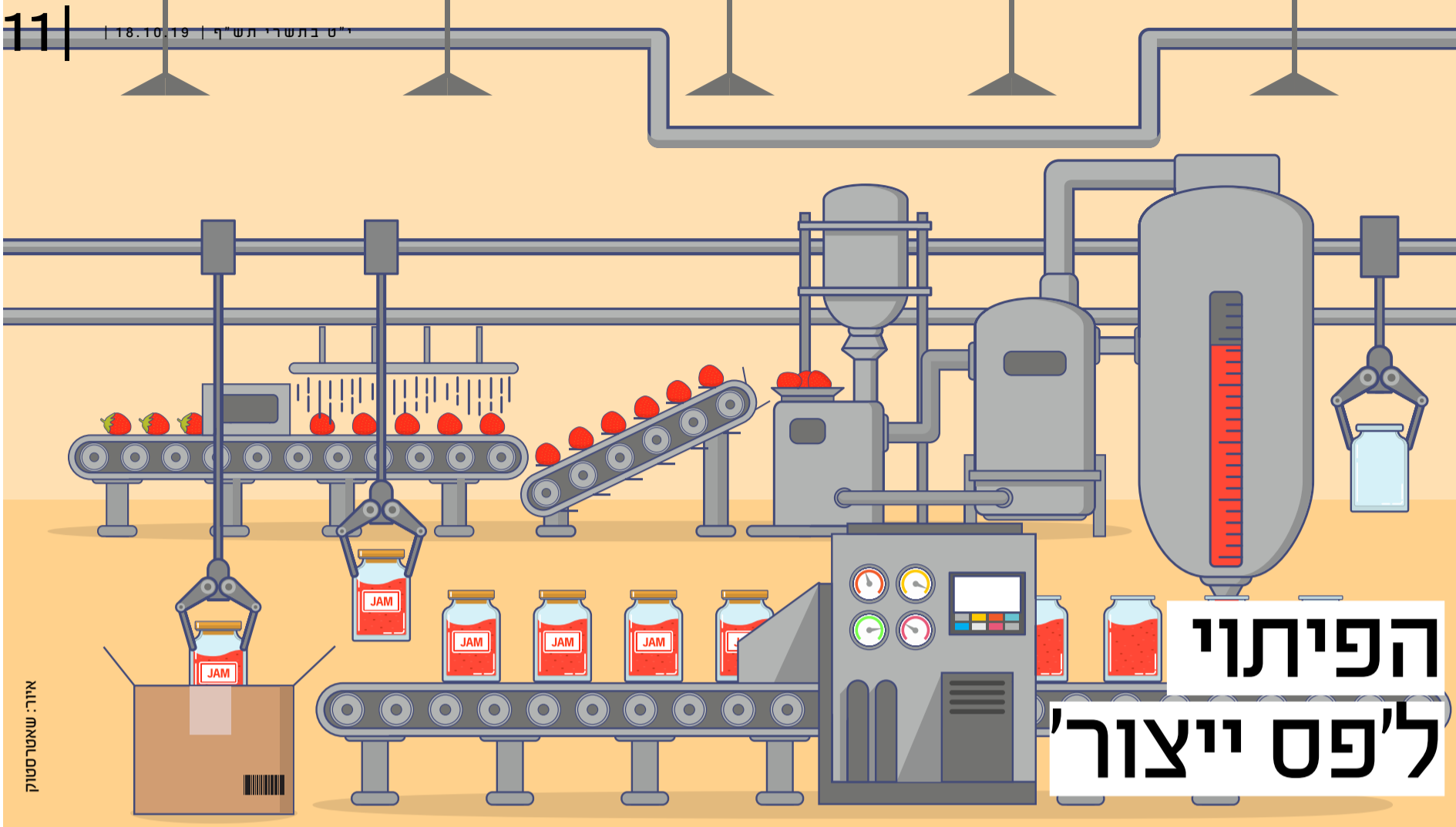
ללמד להיפגש עם הור השונה, ללמד לעמוד על דעתי ועל ערכי גם כאשר אני במיעוט. צמיחה במוסדות לימוד כאלו היא אימון לחיי זוגיות, הורות ומשפחה, כמו גם להשתלבות בעולם המעשה. והיא ספוגה בעבודת המידות וביראת שמים.

חזון: כניסתן של נשים למרחב הציבורי מאתגרת ומותחת את גבולות ההכלה של הציבור הרחי - דוגמה מובהקת לכך היא השירות המשותף בצבא - ויש חשיבות לכך שדווקא נשים דתיות המקפידות על ההלכה יגיעו למקומות השילוב הללו, משום שהן דווקא הן דוברות את שתי השפות: הן את שפת הקודש, המסורת ערכי הדת והשמרנות, והן את שפת הפמיניזם הליברלי. הן עצמן דוגמה לאדם המצליח לחיות עם רגל אחת בכל עולם, ולקיים בתוכו את השלום.

הקינצוגי כמשל

הנשים הדתיות הצעירות צריכות לדעת שהן יכולות להיות דבק המתכר את השברים. הן יוכלו להסביר בשפה ליברלית את ערכי הדת, ולשוחח בשפה דתית את שאיפת הנשים להשתלבות. הן צריכות להעזר לראות את עצמן כשליחות וכדוגמאות חיות למציאות משלבת. אמנות הקינצוגי היא אמנות יפנית המצליחה להפיק יופי מכלים שבורים. האמן מרפא את הכלי השבור כאשר הוא משתמש בזהב נוזלי כדבק המחזיק את השברים. סימני השבר הופכים תחת ידיו לשרטוט יפהפה של חיבורים. גם חיינו תולת ידיו לשרטוט יפהפה של עולם המסורת הפטריארכלי לבין עולם המושגים הציפיות של דורנו, השבר הנובע ממקומן השולי של נשים בעולם התורה והתפילה רוצננו לצמח ולהיות חלק ממנו, והשבר בחברה הישראלית, שהיא חברה מרובת פערים שצריך הריב תקווה וחכמת לב שיאפשר לגשר עליהם. חינוך האישה הישראלית הדתית צריך לשאוף לכך שכל אחת תחוה את עצמה ואת כוחותיה כזהב הנוזלי הזה, שכאשר יתקשה - יצליח לחבר חיבורים.

צילום: חיים צור

הפיתוי ל'פס ייצור'

המשימה של החינוך הדתי היא להטמיע את הגישה שהמעשים נבחנים לא רק על פי ההישגים והתוצאה הסופית, אלא בעיקר על פי מידת מסירות הנפש וכוונת הלב. כמחנכים, תפקידנו לעזור לכל אחד מן התלמידים שלנו לגלות את הנשמה הייחודית שלו

הרב שרון שלום

ראש הקהילה הבינלאומית לחקר יהדות אתיופיה, הקריה האקדמית אונ

דוע נבחר האדם ייחודי? שואלת המשנה בפרק ר' בסנהדרין, ועונה: "להגיד גדולתו של הקב"ה, שאדם טובע כמה גדולתו בחותם אחר - כולן דומין זה לזה, ומלך מלכי המלכים הקב"ה טבע כל אדם בחותמו של אדם הראשון - ואין אחר מהם דומה לחברו... לפיכך כל אחד ואחד חייב לומר בשבילי נברא העולם". כלומר, כשם שבטבע השונות היא אינה נבנית, כך גם בין בני האדם השונות היא אינה נבנית. לפי זה, תפקידנו כמחנכים הוא לעזור לכל אחד מן התלמידים שלנו לגלות את הנשמה הייחודית שלו - את הכישרון המיוחד איתו, את המתנה המיוחדת שניתנה לו. אנו נדרשים לחנך לבחירה אישית בין דרכים שונות של תורה, ולא ל'פס ייצור' - הבורגנים יהיו שונים זה מזה, ושונים ממני, וזה בסדר, וכך ראוי. האם זה מסוכן? האם אין בגלל זה בוגרים שבורים לא לשמור מצוות האם יש גישה חינוכית שיכולה להבטיח שאין תוצאות כאלה? מדוע בכל זאת, בניגוד לטבע, יש רצון לחנך ל'פס ייצור'?

כאשר עליתי ארצה הרגשתי שהגעתי הביתה, לירושלים, אבל דווקא בבית הרגשתי את תחושת היותי לירושלמי, ובמרחב הציבורי הרגשתי את תחושת היותי לירושלמי. לפעם נדבקתי בחיבור של האאטיסידר. אחוזי חיבוטי נפש עזים, בין הרצון להיות כמו כולם לבין הרצון להיות מה שאני, לא מתוך חוסר ברירה אלא מתוך בחירה להישאר שונה. שני הרצונות הללו בתוכי היו חזקים מאוד. הייתי קרוע. כמהלך השנים גיליתי, להפתעתי, שגם אני "שונה", וגם כל אחד אחר הוא "שונה". האתגר הגדול שלי היה להרגיש שייך כמו כולם בלי לבטל את האופי שלי.

כשעליתי ארצה הרגשתי שהגעתי הביתה, לירושלים, אבל דווקא בבית הרגשתי את תחושת הזרות והשונות. במהלך השנים גיליתי שגם אני "שונה", וגם כל אחד אחר הוא "שונה". האתגר הגדול שלי היה להרגיש שייך כמו כולם בלי לבטל את האופי שלי

חכמת הראש וחכמת הלב

בילקוט שמעוני (תתקכ"ט) מובאת מחלוקת בין רבי אליעזר לרבי יהושע בשאלה איפה שוכנת החכמה: "היכן החכמה מצויה? רבי אליעזר אומר: בראש. רבי יהושע אומר: בלב. אתיא כדעתיה (הדעת נותנת כדעת) הרבי יהושע דאמר: החכמה בלב, רבתי: 'נתתה שמחה בלבי' (תהלים ד, ח), ואין שמחה אלא חכמה שנאמר: 'חכם בני ושמח לבני' (משלי כו, יא) וכן: 'בני אם חכם לבך ישמח לבני גם אני' (שם כג, טו)". הרב סולוביצ'יק מסביר בספרו 'ימי זיכרון' את ההבדל בין חכמת הראש לחכמת הלב: "החכמה שבראש - היינו הכוחות האינטלקטואליים הגיוניים שבאדם... מתוך כל אותה מערכת גדולה של החכמה שבראש עלה והתפתח המדע המודרני יחד עם הטכנולוגיה הנפלאה שלו... החכמה שבראש פיתחה באדם רגש של אוניברסאליות". לפי הרב סולוביצ'יק, החכמה שבראש עוסקת באמת ובשקר, במדע ובמתמטיקה, משנה אוניקטיבי השייך לכולם. החכמה שבלב, לעומת זאת, עוסקת 'בחייה הרגש האנושיים והטוריים'. חכם הלב לא ריו בהבחנה בין אמת ושקר, אלא אף שורר לגלות ולעשות את הטוב ולהסיר את הרע... שוקד על מידות החסד, האהבה והרחמים".

תפקיד מיוחד

בניגוד לתפיסה זו, אברהם יהושע השל כתב על הנצרות שהיא "לא אימצה את המושג 'מצוה', ואין בלשונות המערב מושג השקול נגדו. לעומת זה קיבל המונח 'טא' משמעות לואי של דבר מה ממשי ומוצק" (אלוהים מבקש את האדם, עמ' 286). דומני, ואני אומר זאת בוודאות, שבחלקים של החברה הרחבת היום המונח 'טא' ממשי ומוצק יותר מהמונח 'מצוה'. מטרת הדת לפי גישה זו הופכת להיות שמירה על האדם מחטאים בבחינת 'סור מרע'. כמובן, עלינו לחנך ל"סור מרע" ולשמירת המסורת ההלכתית; השאלה היא איפה לב האנושית החינוכית והרוחנית שלנו. שאלו פעם חסידים את רבי מנחם מנדל מקוצק; כיצד הוא, שנוגד כמתנגד, הפך לחסיד? השיב להם רבם: "נעשיתי חסיד, מפני שבני ילדותי היה איש זקן שסיפר מעשיות נפלאות על צדיקים. הוא סיפר רק מה שידע, ואני שמעתי רק מה שהייתי צריך" (יואל רפל, יראה ואבהה, מתוך ההקדמה). המחנכים של היום נדרשים להאמין מחדש שלכל תלמיד או תלמידה יש תפקיד מיוחד, לספר את מה שהם יודעים, ולאפשר לתלמידים ולתלמידות לשמוע את מה שהם צריכים.

צילום: באדיבות המוצגים

"התמודדות נוספת היא מול אוכלוסיות המגדירות את עצמן 'תורניות' יותר, ודורשות מבית הספר הוספת שעות קודש במקום שעות חול. לאחרונה התנהל מאבק בבית הספר סביב שאלת לימוד גמרא לבנות. רוב ההורים סבורים שאין כל מניעה, ולהיפך, שההפרדה ארכאית ואין לה מקום. אלא שמיעוט הורים מבית הספר איים שלא יאפשר לבנות להיכנס לשיעורים, ובית הספר נכנע לדרישה שלהם. כואב לי בעיקר שלא מבינים שגם הצד שלנו הוא צד אידאולוגי. אנחנו מאמינים שאפשר לאחוז בשני הרגלים ולשלב אותם – גם דגל התורה, וגם דגל אוניברסלי, של תרבות, דעת ומדע. למעשה, נרמה לי שאלו הערכים המקוריים של התנועה הציונית-דתית – להיות גשר וחיבור בין עולמות, גשר שהלך לאיבוד בשנים האחרונות".

התמודדות, לא הימנעות

עציון ופרנקנבורג מתייחסים לנושאים הללו לא רק כהורים, אלא גם כאנשי חינוך. לעציון דוקטורט בחינוך שעסק בנוער בסיכון, והיא מלמדת בבית הספר לחינוך של אוניברסיטת בר אילן, במכללת "שערי משפט וב"אורות". פרנקנבורג מנהל מרכז חינוכי להכשרות בני נוער וצעירים לצד פעילויות תוכן. אם אבקש מכם לחבוש לרגע את הכובע המקצועי, אתם סבורים שילדים מבתים שונים זה מזה מבחינה דתית צריכים ללמוד יחד באותה ביתה?

דפנה עציון
צילום: באדיבות המעלות

יואל פרנקנבורג
צילום: באדיבות המעלות

עציון: "בחוקת אני יכולה לומר שאחוז העובדים את הדת בפומבי במגזר החרדי נמוך מזה שבציבור הדתי-לאומי. אבל אני מאמינה שההבדל בין להיות דתי לבין להיות חרדי הוא ההבדל בין התמודדות עם דילמה לבין הימנעות מהתמודדות עם דילמה. כמי שהתחבכה בעולם הדתי, נחשפתי מילדותי למציאות החילונית בעולם. שאלתי שאלות, גם כאלה שנחשבו לשאלות כופרות. לשמחתי, נתקלתי בהורים ובאנשי חינוך שניסו להסביר ולענות, ולפעמים גם לומר שאין להם תשובות. העולם החרדי שונה. הוא נמנע. מעדיף להכיל את הרומים לך ולהימנע מחשיפה לשונה.

להשלים בבית

מלבד סוגיית ההפרדה, מה מאתגר בעיניכם, בהורים, את מערכת החינוך הממלכתית-דתית? עציון: "אני חושבת שלעיתים הפער בתפיסת ההלכה בין ההורים ששולחים לחינוך הממלכתי-דתי לבין המורים שמלמדים בו יוצר בעיות לא פשוטות. יש לי חברות מורות שלא רוצות ללמד בחמ"ד כדי שלא יכפו עליהן הלכות צניעות כמו אורך שרוולים, אורך שיער מחוץ לכיסוי הראש ואורך הצאית. לעומת זאת, לא פעם הילדים של המורות בחמ"ד הרגיל לומדים בבתי ספר שנשבים, לפחות כלפי חוץ, תורניים יותר.

"לא מוזמן שאל אותי שר החינוך, הרב רפי פריץ, מי יהיה מצפה שיהיה ראש החמ"ד הבא, וענית שחשוב שהוא יהיה אדם ששולח את ילדיו לחמ"ד ומעדיף שגם נכדיו ילמדו שם, ולא בגופים 'תורניים' יותר. זה תנאי בסיסי. אליי כבאי לחשוב על משהו דומה ביחס למורים". פרנקנבורג: "יש לחמ"ד שני אתגרים ערכיים שאני מזהה. הראשון הוא אתגר הסטרוגניו: מגוון הרעות, התרבויות והמגורים שנמצאים בכיתה אחת יוצרים אתגר. ברוך ה', אני חושב שבבית הספר יש הידע והניסיון כיצד להתמודד עם נוכח האתגר, ולהפוך אותו ליתרון משמעותי. השני הוא אתגר המצוינות. הקבלה של כולם לבית הספר הממלכתי-דתי יוצרת קושי בהטמעת לימוד משמעותי מכל הבחינות, וזה מורגש בעיקר בצד התורני. ההורים נדרשים להשלים את זה בבית".

זימון: "ההתרשמות שלי היא שבית הספר והחינוך הדתי בכלל לא מודרניים בילדים מספיק אהבת דעת ולשיתוף חוקות, תורניות יותר ופחות". הנושא המגדיר, אומרים עציון וזימון, הוא חלק חשוב מהשיח על החינוך הדתי. "לי היה חשוב מאוד להילחם על שוויון הדמוני, אומרת עציון, 'שיהיו אותם תוכני לימוד לבנים ולבנות, ופעילויות משותפות לאורך כל שנות בית הספר, וכיתות מעורבות לפחות עד כיתה ד', העולם שלנו מורכב משני המינים, וחבל לא לשיקף אותו בבית הספר, בוודאי בגילאים שבחם עדיין אין משיכה פיזית. חשוב מאוד שילדים ילמדו בכיתות מעורבות בגיל

קולות מהשטח

/ קרן מלמד-מרגלית /

הניסיונות ליצור הפרדה מגדרית בכיתות, האליטיזם וההחמרה ההלכתית: שלושה הורים מדברים על אתגרי החינוך הממלכתי-דתי, ועל הצורך לבנות בתי ספר מכילים ומגוונים שייכנו את התלמידים למפגש עם החיים הבוגרים

ש בעים פנים לתורה, ולאף אחד אין את האמת בכיסו. נקודת המוצא הזו היא מקום טוב לבסס עליו מערכת חינוך טובה, מכילה, מודרנית ומתקדמת. אלא שהמציאות מגלגלת דילמות דתית, כבואה ליישם את הקו המנחה הזה. למשל: האם ילדים מבתים שונים זה מזה מבחינה דתית צריכים ללמוד יחד באותה כיתה? האם השילוב הזה פוגע בחינוך הדתי של הילדים שבאים מבתים "חוקים"? והאם בנים ובנות צריכים ללמוד יחד? "אני חושבת שהמציאות בציבור הדתי-לאומי היא מעורבת, ואין סיבה שבבית הספר לא יחנכו לחיים במציאות", אומרת דפנה עציון (40), אשת חינוך ואם

שלשושה משערי תקווה, "ילדיו לומדים היום באולפנה ובישיבה תיכונית. לצערי, אין ממ"ד 'רגיל' לגילאים שלהם באזור שבו אנחנו גרים. לפני שעברנו לשערי תקווה, גרנו בשכונת הרד גנים בפתח תקווה. שם נאלצתי לחתום על עתירה מנהלית נגד משרד החינוך שכפה עלינו להפריד את בית הספר היסודי הממלכתי-דתי לשני בתי ספר נפרדים – לבנים ולבנות. בעקבות העתירה, בית המשפט נתן מנדט להורים, בתמיכת משרד החינוך, להקים בית ספר מעורב חדש בשכונה, וכך הייתי אחת משבעה הורים שהקימו את בית ספר 'עמיטל'. אנחנו, בשיתוף ההנהלה, החלטנו האם הפעילויות והכיתות יהיו מעורבות, האם בית הספר ייקרא תורני, ועוד.

"המילה 'תורני' היא תירוץ לאליטיזם, לסינון תלמידים. ברגע שבית הספר מגדיר את עצמו כתורני, הוא מרשה לעצמו להמליץ לתלמידים מסורתיים לחפש בית ספר אחר ללימוד בו. לעיתים קרובות תלמידים מסורתיים מגיעים מרקע סוציאקונומי נמוך יותר".

אין נפרד אבל שווה'

עם הדברים האלו מסכים גם עורך הדין ניצן זימון (35), אב לארבע בנות משכונת נוה שאנן בחיפה. "ככל שקיימים בתי ספר 'תורניים' הכוללים הליכי קבלה, הם פוגעים במרקם החברתי בבתי הספר, וחבל שכך", אומר זימון, ששולח את ילדיו לממ"ד רגיל. "אנחנו מאמינים באינטגרציה חברתית, מאמינים שבתי הספר צריכים

צו השעה: רבנות מקומית קשובה

תני פרנק

ראש תחום דת ומדינה בנאמני תורה ועבודה

רוכ אורחי ישראל לא יודעים מי רב העיר שלהם. פעמים רבות גם חברי מועצות ערים שונות לא יודעים לענות על השאלה הפשוטה – האם אתה יודע מי רב העיר שלך? יש כאלה שלא מודעים לכך שאין רב עיר

כשם שאנו רוצים שהמחנכים והמחנכות של הילדים שלנו ילמדו את הנהגה רבנית שלא נשארת בין כותלי בית המדרש

בערים. למשל, רבים עדיין בטוחים שהרב ישראל מאיר לא הוא רב העיר תל-אביב, למרות שנפרד מהתפקיד בהגיעו לגבורות לפני למעלה משנתיים. יש מי שבטוח שהרבנים שלמה שלוש ושאר ישוב הכהן עדיין מכהנים כרבני העיר חיפה. למעשה שניהם כבר נפטרו לבית עולמים, ויכרונם לברכה. כפועל און רבני עיר בשתיים מהערים הגדולות בישראל.

צריך להודות בכנות – התרגלנו לדבר על הצורך במינוי רבנים ראשיים ציונים, המחוברים לאתגרי התורה הישראלית, והונחנו את הזירה המקומית. רב עיר הוא תפקיד חינוכי ראשון במעלה: הוא מבקר בבתי ספר לא פחות מאשר בקהילות ובתי כנסת, הוא יכול וצריך להוות כתובת לכלל תושבי העיר ככל שאלה ובעיה. תפקידיו הרשמיים כמי שחותם על תעודות הכשרות והרישום לנישואין הם הודמנות לתיקון תרמית המוסדות האלה בקרב התושבים המקומיים. אך המציאות היא שאין מספיק רבני ערים שהציבור המקומי חש בנוכחותם וברלוונטיות שלהם לחייו. ראו למשל מה קרה בטבריה. על אף שרבים מתושבי העיר היו מעוניינים ברב עיר מקומי המקובל על

הציבור, "הוצנח" לתפקיד לפני כשנתיים רב מבני-ברק, לא פלא אם כן שבבחירות לרשויות המקומיות שמיד לאחר מכן ניצח מתמודד שנישא על גלי ההתנגדות לפוליטיזציה של שירותי הדת ולכפייה הרתית. המצב הנוכחי הוא שרבים מעדיפים שלא למנות רב עיר ככלל, מכיוון שהם מבינים מה האלטרנטיבות הקיימות במידה והם יסכימו למינוי.

התמודדות עם המציאות דורשת גם הבנה היכן אנו נדרשים. כשם שאנו רוצים שהמחנכים והמחנכות של הילדים שלנו ילמדו את ילדינו כיצד ליישם את התורה בתוך המציאות הדינאמית, כך דרושה הנהגה רבנית קשובה שלא נשארת בין כותלי הקהילה ובית המדרש. הפקרנו במשך שנים ארוכות את הזירה של הרבנות המקומית. עם הרכבת הממשלה הקרובה יתחדשו המאמצים להביא למינוי רבנים בערים השונות בארץ, זה הזמן להציג מודל של רבנות מקומית מתונה, השואבת לגיטימיות מהציבור, ומהוברת למציאות הישראלית ההולכת ומשתנה לנגד עינינו. אחרי מערכת בחירות שהעמיקה את הסעט בין דתיים, מסורתיים וחילוניים, זהו הצו השעה.

שאלות נ:

א. אמרה צביק אשתי נשאלה: "זו שאלה של מה עומד בבסיסו של הקשר ביני לבין אדם אחר... אנתנו צריכים לקבוע לעצמנו את רמת הקשר עם אנשים שהם לא האנשים הקבועים בחיים שלנו... ומה קורה רק כשיש מחויבות עמוקה, ברית שנכרתת ביני לבין בן זוגי?"

הרבנית מיכל נגן

ב. אמרה צביק אשתי נשאלה: "אם רוצים באמת להכיר עולם ערכי של בן-אדם, השאלה המשמעותית היא... איזה מוזר אני מוכן לשלם בשביל הרבר הזה, מה אני מוכן לעשות כדי לתרגם את הערך הזה לעולם המעי שה... הרגע שבו אנתנו עוברים מעולם של מעשים לעולם של אמונות-בלב, זה הרגע שבו היהדות נעלמת"

הרב אילעאי עופרן

א. אמרה צביק אשתי נשאלה: "ברור לי מעל לכל ספק שבגברים ונשים שווים במהותם, בצלם אלוהים שלהם... אבל באיזהו מקום שיש אישושי שונות... הצד המשותף האנושי הושתק בשל הניסיונות של הרורות, כוסה באבק... לנו יש זכות גדולה שאנתנו גרים ברוב שהאבק הזה נעלם, ושנשים הן בני אדם במלוא מובן המילה. ועדיין השונות בין גברים לנשים אמורה לתרום משהו לעולם... בתוך מסגרת היהדות וההלכה אנתנו לומדים להתמודד עם זה, איך הרברים יבואו לידי ביטוי... אני מתכה לראות אתכם את התוצאות"

הרב יצחק בן דוד

ג. אמרה צביק אשתי נשאלה: "אפשר לנסות ליצור אישושי סבלה שפותרת את הבעיה... אני מעדיף, בעקבות כמה הוגים שכתבו בכיוונים האלה... שאת האנרגיה שאנתנו משקיעים בניסיון למצוא פשר... ננתב ליכולת שלנו להביא לידי ביטוי את האנושיות שלנו... כשאדם עומד מול רוע, הוא מנסה להבין מה הרבר שהוא יכול לעשות כדי לנסות למוער אותו... זאת עמדה הרבה יותר פורה, הרבה יותר מוסיפה טוב"

הרבנית עו"ד ירדנה קופיוסף

ד. אמרה צביק אשתי נשאלה: "אפילו במרחבי השעשועים והפנאי שלנו, כשמגיע החלק ה"תורני" כולם עוטים על עצמם ארשת רצינות, ויודעים היטב שה"כיף" נגמר

תורה רצינית מדי

רוב הדתל"שים שפגשתי נפרדו מהתורה כבר בכיתה ג', כשלימדנו אותם שהתורה היא עניין לדף מקורות, ולא לניגון, לסרט ולמשחק

הרב אילעאי עופרן

רב קבוצת יבנה וראש מכינת רוח השרה

שנות עבודתי החינוכית נפגשתי ושוחחתי עם לא מעט "דתל"שים". למרות השונות הברורה ביניהם, מצאתי בקרב רבים מהם מכהנת משותף משמעותי. חלק גדול מהדתל"שים שפגשתי כלל אינם "דתל"שים" – קשה לכנותם "דתיים לשעבר", משום שלמען האמת, הם מעולם לא היו "דתיים". מבחינת הזהות וההוויה הפנימית שלהם, הם הפכו מחילונים שומרי מצוות לחילונים שאינם שומרי מצוות. הכנת היסוד הזה היא בעיניי שורש המהפכה החינוכית הנדרשת בציבור הדתי, החולק עולם רוחני ותרבותי עם העולם החילוני.

ילדים סטנים בעולם הדתי חיים תורה שלמים ומלאים, המשלבים תורה ועבודה. התורה נוכחת בכל ענפי חייהם באופן מתמיד. הם שמחים לשמוע את סיפורי יוסף ואחיו לא פחות מאת אגדות האחים גרים, וקוראים בשקיקה של הארי פוטר את "כה עשו חכמינו". הם אוהבים את שירי התפילה כמו את שירי פרפר נחמד, ומציינים השעשועים והפנאי שלהם, כשמעלים שבה הם מציינים בית, פרח וילדה. הם לומדים על חג הפסח ויוצאים לחצר, ובמקום "שוטרים וגנבים" משחקים ב"מצרים ועברים". במשחקי הבוך הם מכינים לבנים ועוברים בפרך, וכשהם חוזרים הביתה הם מבקשים לצפות ב"נסיך מצרים" כשהם שרים באמנטיה הם מתאמנים על "מה נשתנה", וכשהם הולכים לישון הם מבקשים לשמוע את הירסק של שירי החג.

חיי התורה הנפלאים הללו נמשכים בגיל הגן ובראשית ימי בית הספר. עד שיום אחד, יום מר אפילו במרחבי השעשועים והפנאי שלנו, כשמגיע החלק ה"תורני" כולם עוטים על עצמם ארשת רצינות, ויודעים היטב שה"כיף" נגמר

אפילו במרחבי השעשועים והפנאי שלנו, כשמגיע החלק ה"תורני" כולם עוטים על עצמם ארשת רצינות, ויודעים היטב שה"כיף" נגמר

להרחיב את השפה הדתית

ככל שנכיח יותר שפות דתיות לגיטימיות, יותר מתבגרים יוכלו להזהות עם העולם הדתי

הרבנית תמי ביטון

ראש מדרשות אמ"ת באר בירוחם ובאשדוד

עלינו כהורים לסמוך על עצמנו שאם העולם הדתי חשוב לנו ומחיה אותנו, הוא יופנם באופן הכי עמוק וטבעי, ויהפוך מרציונלי לאינטואיטיבי. ב. מגוון – הרהבת

השפה הדתית גם במוסדות החינוך יש לאפשר דגמים של ראש לצד רגמים של לב, תורה מקהילות ישראל השונות ברחוב של דמויות הוזהרות, ניגונים ונוסחים, נשים וגברים מלמדים, צעירים ומבוגרים, בעלי פרספקטיבות שונות על החיים, המציעים דגמים קלאסיים של עבודת ה' לצד דגמים יצירתיים, תוך יצירת דיאלוג ומחלוקת לשם שמיים, באופן שנותן לגיטימציה הדדית (כלומר, לשאוף לכך שגם נערים בישיבה ייחשפו לקול גישי של למרות תורה, גם במוסד אשכנזי ייחשפו לתורת חכמי המזרח, וגם במקום לימוד שכלתני יציעו שפה רגשית). לגוון ככל הניתן, בתוך הטווח. ככל שנכיח יותר שפות דתיות לגיטימיות, יותר מתבגרים יוכלו למצוא עצמם מזהים.

ג. רצף – תהליכים מעגליים נשתדל לא לסמן כישלון או הצלחה בנקודת זמן, ניהוד לא לתייג – בפנים או בחוץ. מוטב להשתמש בביטוי הספרדי המסורתי "להתחזק", ולא בביטויים הבינאריים "לחזור בתשובה" או "לצאת בשאלה". השאלות הפילוסופיות על קיום האל פחות רלוונטיות מתחושת השייכות לקהילה שומרת המצוות. גם הביטוי "דתל"ש" משרטט ציר זמן לינארי – היה דתי ואיננו עוד. למעשה, החיים הדתיים הם לא ציר אלא מעגל ספירלי טבעי, שיש בו זמנים מראה, שבערה ישתקפו לעצמם נאמנים לעולם הדתי? אבקש להציע שלושה דגשים:

צילומים: אשור אזולאי, צילומי מסך, נאמני תורה ועבודה

השאלות החדה

מי החליט שדווקא
היהדות האורתודוכסית
היא הדרך הנכונה

{?}

האם התפילה שלי עוזרת

{?}

איך אפשר לדעת מה
התפקיד שלי בעולם

{?}

האם באמת אכפת לקב"ה
מה אני עושה כל רגע

{?}

למה צריך
לשמור נגיעה

{?}

ח-ד-ש מתנועת נאמני תורה ועבודה:
"חדר שאלות" אינטרנטי חדש,

אשר נותן מענה לשאלות רבות בתחום האמונה המתעוררות אצל בני הנוער.
ייחודו של חדר השאלות הוא במתן תשובות, במגוון נושאים,
ברוח התנועה, מתוך תפיסה של פתיחות ומחויבות דתית.

מעל 150 סרטונים!

...

בין הדמויות העונות לשאלות:

הרבנית ד"ר חנה פרידמן, הרב אילעאי עופרן, הרב ד"ר יצחק בן דוד, הרבנית כרמית פיינטוך, תמר ביטון,
הרבנית עו"ד ירדנה קופ יוסף, הרב ד"ר דוד בן זאון, הרב אביע"ד סנדרס, הרבנית מיכל נגן, הרב אפרים בק,
הרבנית ג'ני רוזנפלד, הרב יששכר כץ, הרב דב לינזר, הרבנית ג'ולי גולדשטיין ועוד.

חדר השאלות פועל באתר התנועה, בפייסבוק ובאינסטגרם
www.toravoda.org.il